

Examining the Conceptual Structure of Abu Hamzah Samali's Prayer in the Theoretical Framework of Foucault's Mental and Psychological Space

ARTICLE INFO

Article Type

Research Article

Authors

Fereshteh Shojaee¹

Bahman Gorjian^{2*}

Mohammad Alipoor³

How to cite this article

Fereshteh Shojaee, Bahman Gorjian, Mohammad Alipoor, Examining the Conceptual Structure of Abu Hamzah Samali's Prayer in the Theoretical Framework of Foucault's Mental and Psychological Space, *Journal of Quran and Medicine*, 2022:6(4): 204-214.

1. PhD student, Department of Linguistics, Ahvaz Branch, Islamic Azad University, Ahvaz, Iran.

2. Associate Professor, Department of Linguistics, Abadan Branch, Islamic Azad University, Abadan, Iran (Corresponding Author).

3. Assistant Professor, Department of Linguistics, Ahvaz Branch, Islamic Azad University, Ahvaz, Iran.

* Correspondence:

Address:

Phone:

Email: b.gorjian@iauabadan.ac.ir

Article History

Received: 2021/07/27

Accepted: 2021/10/29

ABSTRACT

Purpose: The present research has investigated mental and psychological spaces in cognitive linguistics based on the framework of Fauconier's theory in the prayer of Abu Hamzah Samali.

Materials and methods: The research method is analytical-descriptive. The data were collected in a library manner and with the help of a questionnaire. Then, a number of prayers containing mental spaces were selected for review.

Findings: Through their cognitive analysis, it was determined that this type of (religious) discourse, on a macro level, can be examined from the perspective of cognitive linguistics, and on a smaller level, the framework of Fauconier's mental spaces is efficient for its interpretation.

Conclusion: The researcher came to the conclusion that the goal of every writer or speaker is to influence the audience by sending his message to him, who tries to create space consciously or unconsciously; Spaces that are the result of combining words through structures and space makers. This research has important and valuable points for examining other discourses that can be used by other researchers. One of the practical fields is the effect of prayer on mental health, prevention and treatment of anxiety.

Keywords: Cognitive Linguistics, Mental Space, Space Maker, Religious Discourse, Abu Hamzah Samali's Prayer

بررسی ساختار مفهومی دعای ابوحمزه ثمالی در

چهارچوب نظری فضای ذهنی و روانی فوکونیه

فرشته شجاعی

دانشجوی دکتری، گروه زبان‌شناسی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران

بهمن گرجیان*

دانشیار، گروه زبان‌شناسی، واحد آبادان، دانشگاه آزاد اسلامی، آبادان، ایران (نویسنده مسئول).

محمد علی پور

استادیار، گروه زبان‌شناسی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران.

چکیده

هدف: پژوهش حاضر به بررسی فضاهای ذهنی و روانی مطرح در زبان‌شناسی شناختی براساس چارچوب نظریه ی فوکونیه در دعای ابوحمزه ی ثمالی پرداخته است.

مواد و روش: روش انجام پژوهش تحلیلی - توصیفی است. داده ها به شیوه ی کتابخانه ای و به کمک فیش برداری جمع آوری شدند. سپس برای بررسی، تعدادی از دعاها که حاوی فضاهای ذهنی بودند انتخاب شدند.

یافته ها: با تحلیل شناختی آن ها مشخص گردید که این نوع گفتمان (مذهبی)، در سطح کلان، قابلیت بررسی از منظر زبان‌شناسی شناختی را دارد و در سطح خردتر، چارچوب فضاهای ذهنی فوکونیه برای تفسیر آن کارآمد است.

نتیجه گیری: محقق به این نتیجه رسید که هدف هر نویسنده یا گوینده تحت تاثیر قراردادن مخاطب از طریق ارسال پیام خود به او است که سعی می کند آگاهانه یا ناآگاهانه دست به فضا سازی بزند؛ فضاهایی که حاصل کنارهم گذاری واژگان از طریق ساختارها و فضا سازها هستند. این تحقیق برای بررسی بقیه گفتمان ها نکات مهم و ارزشمندی دارد که می تواند بوسیله دیگر محققین مورد استفاده قرار گیرد. یکی از زمینه های کاربردی تاثیر دعا بر سلامت روان، پیشگیری و درمان اضطراب است.

کلمات کلیدی: زبان شناسی شناختی، فضای ذهنی، فضا ساز، گفتمان مذهبی، دعای ابوحمزه ثمالی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۵/۰۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۸/۰۷

* نویسنده مسئول: b.gorjian@iaubadan.ac.ir

مقدمه

زبان شناسی شناختی از ظاهر زبان فراتر می رود و عملیات های شناختی متنوعی را برای پیچیدگی ها و لایه های زیرین زبان به صورت عمیق انجام می دهد. طبق آنچه راسخ مهند (۱) بیان می کند، زبان شناسی شناختی رویکردی را اتخاذ می کند که در آن رابطه ذهن، زبان و تجارب انسان بررسی می شوند. این رویکرد، آن طور که او باور دارد، تجربه گراست و وابسته به درک و مفهوم سازی ما از جهان ماست. هنگامی که سخن از شناختی بودن زبان‌شناسی به میان می آید، آنچه واقعیت است این است که الگوهای اندیشه و ویژگی های ذهن انسان توسط زبان منعکس می شوند. کرافت و کروزل (۲) به سه فرضیه اصلی رویکرد زبان‌شناسی شناختی نسبت اشاره می کنند و ادعا می کنند که زبان یک قدرت شناختی مستقل نیست، گرامر مفهوم سازی است و دانش زبان ناشی از استفاده از زبان است. عامری، خیرآبادی و خیرآبادی (۳) استدلال می کنند که در زبان شناسی شناختی، کاربرد زبان مورد تحلیل واقع می شود؛ یعنی اینکه ورود به هر عملیات گفتمانی متضمن شرکت ناآگاهانه در عرصه های فرهنگی و شناختی است که ذاتاً مبدا ایجاد ساختار هستند. از آنجا که ساختارها و فضاها در ایجاد معنی نقش کلیدی دارند، نقی زاده و اورکی (۴) و صفوی (۵) نوشته اند که معانی، مبتنی بر ساخت های مفهومی هستند و آن ها بدرستی نمایانگر ساخت های ذهنی هستند که بر اساس نیاز، تجربه و موقعیت توسط فرآیندهای درون و برون زبانی شکل می گیرند. عامری و خیرآبادی (۶) بر این باورند که معنی در درون ذهن انسان شکل می گیرد و معنی از این رهیافت از نوع کاربردی و بازنمودی است که در تفکر و ارتباطات بروز پیدا می کند.

دعا و نیایش با پروردگار، یکی از حقیقت های سازنده جنبه های مثبت آدمی و از بنیادی ترین علل رشد و تعالی انسان می باشد. در بیشتر مواقع، انسان ها در شرایط سخت و دشوار، دعای کوتاهی را زیر لب خود زمزمه می کنند. که این دعا، همان درخواست کمک از قدرت برتر و بالاتر است که اثرات عالی و بسیار عمیقی در زندگی ما به همراه دارد. برقراری ارتباط با این منبع قدرت، امید و سلامت روان و سلامت عاطفی را تضمین می کند.

یکی از زمینه های کاربردی تاثیر دعا بر سلامت روان، پیشگیری و درمان اضطراب است. در جوامع امروزی زندگی انسان مخاطره انگیزتر شده و از این رو احساس سردرگمی، پوچی ناشی از دور شدن از فطرت خویش، زندگی ماشینی و... بیش از پیش افراد را دچار مشکلات روحی و روانی کرده است. در روان شناسی اضطراب به «احساس رنج آوری که با یک موقعیت آسیب پذیر امروزی یا با انتظار خطری که به اشیا نامعین وابسته است.» تعریف می شود. ترس از مرگ، ترس از آینده، احساس پوچی و بی معنایی از زندگی برخی از عوامل ایجاد اضطراب و نگرانی انسان ها می باشد. تحقیقات تجربی نشان می دهد که دعا و نیایش در پیشگیری و درمان اضطراب نقش اساسی دارد. این تحقیقات بیان می دارد که باور به خداوند که قدرت برتر است و مسئول روزی انسان ها و قادر بر

1 - Croft, William; Cruise, Alan

کردند. یکی از نظریات قابل توجه در تحلیل شناختی گفتمان ها، نظریه فکونیر (۱۴) است که در بالا به مفاهیم کلیدی آن اشاره شد. این تئوری تلاش می کند فرآیند های شناختی سهیم در ساخت معنا را تبیین کند. تحقیق کنونی بر اساس همین نظریه استوار است تا بتواند ساختار مفهومی دعای ابوحمزه ثمالی را ارزیابی کند. مسئله مطرح شده در ادبیات تحقیق این بوده است که گفتمان های مذهبی بخصوص ادعیه، بوضوح ساختار معنایی آنها مشخص نبوده است. با توجه به پیامدهای ناشی از چنین پژوهشی برای مطاعات زبانشناختی، محقق سعی کرده است این موضوع را دعای ابوحمزه ثمالی از ادعیه مهم شیعه بررسی کند.

سوال اصلی مورد طرح در این تحقیق این است که آیا نظریه فضاهای ذهنی در تبیین ساختار شناختی دعای ابوحمزه ثمالی کاربرد دارد؟ این تحقیق از چندین جنبه دارای اهمیت است. نخست اینکه نتایج آن به درک جنبه های مجهول، چند وجهی و چند ساختار این دعا بعنوان نماینده ادعیه شیعه کمک می کند. دوم اینکه، این تحقیق گامی نوین در حوزه ارزیابی متون مذهبی است و راه را برای ارزیابی جنبه های دیگر آن ها باز می کند. سوم اینکه سوگیری نویسنده و مترجم این اثر برای محققان بعدی مشخص می شود. چهارم اینکه نتایج این تحقیق موفقیت این نظریه را در ارزیابی متون مذهبی نشان می دهد.

۲. پیشینه پژوهش:

براساس سیستم و نظریه فضای ذهنی فکونیر، مطالعاتی داخل و خارج از ایران بر روی متون مختلف انجام شده است که مهم ترین آنها مرور می شوند.

در تحقیقی، عامری، خیرآبادی و خیرآبادی (۲) فضاهای ذهنی متون خبری روزنامه های ایران را بررسی کردند. در این تحقیق که براساس سیستم فکونیر (۵) انجام شد، متون خبری متفاوتی انتخاب و تحلیل شدند. در این تحقیق، پژوهشگران نشان دادند که نویسندگان اخبار با استفاده از فضاهای ذهنی متفاوت افکار و عقاید خود را به خوانندگان خود القا کردند. بیشتر اینکه آن ها نشان دادند که در این متون فضای پایه در تیترا خبرها گرفته است.

نقی زاده و اورکی (۱۵)، جزء پانزدهم قرآن را براساس سیستم فکونیر تحلیل شناختی کردند. آن ها پس از معرفی مدل و انتخاب پیکره مورد نظر، براساس روش های کتابخانه ای و فیش برداری، داده ها را استخراج و تحلیل کردند. آن ها نشان دادند که نظریه فکونیر در تحلیل قرآن کارآمد است و بررسی فضاهای موجود در قرآن درک قرآن را بهتر می کند. بیشتر اینکه آن ها نشان دادند که ارتباط میان فضاهای قرآن هدفمند و زمینه درک مفاهیم نهفته را فراهم کرده است. آن ها نشان دادند که هر آیه قرآن دارای یک فضای ذهنی خاص بود.

تیتوتا و لیپوسکور (۱۶) به تحلیل و توضیح برخی مقادیر معنایی اشکال فعل خاص در رابطه با مقادیر نمونه اولیه آن ها پرداخته اند. آن ها یک پیکره شفاهی و کتبی پرتغالی برزیلی را براساس مدل

کنترل موقعیت ها می باشد. و این عوامل موجب کاهش اضطراب ناشی از بیکاری، بیماری، فقر و... می شود. زیرا افرادی که دعا می کنند ارتباط خود با خداوند را مانند ارتباط با یک دوست بسیار صمیمی می بینند.

ایجاد فضاهای ذهنی و برقراری نقش و نگار بین این فضاهای ذهنی دو فرآیند اصلی در ساخت معنا هستند (۷). تئوری فضای ذهنی بر عملکرد روانشناختی افراد بر ساخت و ساز معنا متمرکز است. طبق این تئوری، ساخت و ساز معنا به عملیات ذهنی سطح بالا و پیچیده ای اطلاق می شود که به حوزه هایی مانند فکر کردن، عمل کردن و ارتباط برقرار کردن اعمال می شود (۸). هنگامی که مردم از زبان برای برقراری ارتباط با یکدیگر استفاده می کنند، آنها دائماً چنین دامنه ها یا حوزه هایی را ایجاد می کنند که بر اثر اطلاعات زبانی و موقعیت های جاری ایجاد می شوند، و توسط آن ها، افراد به ساخت و ساز معنا و ایجاد ارتباطات متقابل می پردازند. این دامنه ها یا حوزه ها توسط فوکونیر بعنوان فضاها یاد می شوند، که به مقوله های مفهومی کوچک حاصل از تفکر و صحبت، برای فهم و عملیات پایین دستی بکار می روند (۸). فضای ذهنی، ساختاری نظری است که توسط فوکونیر پیشنهاد شده است. این نوع فضا متناسب با جهان های ممکن در معناشناسی حقیقت-شرطی است. تفاوت اصلی بین فضای ذهنی و جهان ممکن در این است که یک فضای ذهنی حاوی بازنمایی واقعی از واقعیت نیست، بلکه یک الگوی شناختی ایده آل است. فضاهای ذهنی سازه های کوچکی هستند که حاصل صحبت کردن و فکر کردن ما هستند. آنها حاوی عناصری هستند و توسط فریم ها و مدل های شناختی ساخته می شوند (۹).

مقوله دیگری که در نظریه فوکونیر مطرح است، فضا ساز است. فضا ساز نشانه های زبانی آشکار است که سازمان دهی شرکت کنندگان گفتمان، چهارچوب ها، فرضیات و موارد دیگر را در درک گفتمان هدایت می کنند (۱۰). فضا سازها واحدهای زبانی هستند که در ایجاد فضاهای زبانی جدید نقش دارند (۱۱). دینسمور (۱۲)، می گوید فضا سازها در پاسخ به وقوع ساختارهای زبانی در هنگام پردازش گفتمان ها و فضاها برانگیخته می شوند و اطلاعات را جمع می کنند. سازندگان فضا عناصر زبان شناختی هستند که امکان ایجاد می کنند و آن ها بصورت عمده عبارتند از ضرب المثل، حروف اضافه، ترکیبات، بندها، ترکیبات فعل فاعلی (فکر کنید، باور کنید)، اسم ها، زمان ها، مدال ها و سازه های حرف اضافه ای (۱۳). گفتمان های مذهبی به دلیل چند لایه گی، فصاحت و بلاغت دارای ساختارهای مفهومی مختلف هستند که فضاهای ذهنی آن ها مکنون هستند. فهم لغوی این گفتمان ها، گرچه برای همه تقریباً آسان است، اما درک مفاهیم و ساختارهای ذهنی زیرین آن ها خاص و فهم آن ها نیازمند تحلیل زبانشناختی است. زبانشناسی شناختی قادر به کشف لایه های بنیادین این متون است و این در سایه نظریات و سیستم های نوین ان قابل بازنمایی است. شاخه های مهم زبانشناسی، یعنی زبانشناسی شناختی و معناشناسی شناختی در این بین بیشترین موفقیت ها را در تحلیل و توصیف ساختارهای زبانی و معنایی فراهم

شده است. اینها فضاهای ذهنی را ساختار می دهند. نولان می گوید فضاهای ذهنی، از جمله اتصالات پیوند دهنده به آن ها و راهبردهای زبانی، عملی، فرهنگی برای ساختن آن ها، بخش مهمی از آنچه اتفاق می افتد در پیشینه شناختی گفتار و استدلال روزمره است. اصول حاکم بر این عملیات ساده، کلی است و به نظر می رسد در بین زبان ها و فرهنگ ها جهانی است. وقتی این اصول با هم ترکیب می شوند و در موقعیت های غنی عمل گرا به کار می روند، تعداد نامحدودی از سازه های معنایی را ایجاد می کنند. نظریه ی فضاهای ذهنی به پدیده های پیچیده زبانشناختی همچون ساخت های شرطی، گفتمان و پاره گفتارهایی میپردازد که تعبیر آن ها نیازمند تقسیم شناختی با استفاده از دانش شاختی است (۱۰). براساس گفته فوکونیر، فضاها بوسیله فضا سازه ها ایجاد می شوند (فوکونیر و همکاران، ۲۰۰۷). فضا سازه ها، طبق آنچه او می گوید، اگر- سپس شرطی، عبارات وجه شرطی، حروف معین و نامعین، عبارات حرف اضافه ای و قیود هستند (۸) بسیاری از فضا سازه ها ضرب المثل، حروف اضافه، ترکیبات، بندها، ترکیبات فعل فاعلی (فکر کنید، باور کنید)، اسم ها، زمان ها، مدال ها و سازه های حرف اضافه ای هستند (۱۴)

۶. نتایج و بحث

در این فصل از تحقیق به ارائه نتایج و بحث آن ها پرداخته می شود. همان طور که بالا گفته شد، این تحقیق بدنبال بررسی فضاهای ذهنی دعای ابو حمزه ثمالی براساس مدل فوکونیر بوده است. بر همین اساس تعدادی از آیه ها دارای فضای ذهنی انتخاب و در این بخش مورد تجزیه قرار می گیرند.

۶-۱. نمونه ۱:

«یا کریمی یا حی یا قیّم یا غافر الذنب یا قابل التوب یا عظیم المنّ یا قدیم الإحسان»

ای حلیم بزرگوار، ای زنده پایدار و ای بپا دارنده هستی و ای آمرزنده گناه و پذیرنده توبه، ای آنکه نعمتهایت بزرگ و احسان و بخشایش قدیم است (تازگی ندارد).

تفسیر دعا: ابو حمزه ثمالی در این دعا به ذکر نام ها و خصوصیت های خداوند می پردازد. همان طور که معلوم است، نویسنده به حلم، پایداری، قدرت بخشندگی و احسان دائمی خداوند اشاره می کند. بخشش و احسان خداوند در این دعا مورد جدیدی نیست بلکه قدمت آن در فکر هیچ موجودی نمی گنجد.

۶-۱-۱. تفسیر شناختی دعا

در این دعا، فضاهایی وجود دارد که ذهن انسان را به مقطع های مختلفی از زمان و مکان هدایت می کند. به هر کدام از مؤلفه های موجود در دعا بدقت نگاه شود، چنین دریافت می شود که موقعیت و فضایی وجود دارد که انسان در آن یا قرار می گیرد یا بواسطه آن در برابر خدا قرار می گیرد.

۶-۱-۲. فضاهای ذهنی دعا

ای بپا دارنده هستی، ای آنکه احسان و بخشایش قدیم است.

فوکونیر (۱۹۹۴) مورد بررسی قرار دادند. فضاهای ذهنی بوسیله مفاهیم گفتمانی پایه، نقطه وی، رویداد و تأکید سازماندهی کردند. این مفاهیم منعکس کننده فرآیندهای شناختی، بویژه دریافت عینی و همینطور مقوله های زمانی حال، گذشته، کامل، ناقص و استمرار بودند. نتایج نشان داد که از مدل فضاهای ذهنی می توان برای درک ساخت معنا نسبت به عناصر کلامی، مربوط به مقادیر متعارف و غیر متعارف استفاده کرد.

۳. رویکرد شناختی

رویکرد شناختی، براساس آنچه هگر (۲۰۱۶) می گوید، ویژگی های ظاهری زبان را در نظر می گیرد و همراه با آن به چگونگی ساختاردهی محتوی مفهومی توسط آن ویژگی ها می پردازد. او نیز بیان می کند که رویکرد شناختی رابطه بین شکل زبانشناختی و نقش آن بعنوان ساختار اساسی مقوله های مفهومی از جمله: زمان، مکان، صحنه ها، رویدادها، پدیده ها، فرآیندها، حرکت و موقعیت، نیرو و دلیل ارزیابی می کند (۱۷). هگر اضافه می کند که مسئله این ارزیابی خیلی به خصوصیت های زبانشناختی مربوط به مدال های چندگانه مانند خصوصیت های واج شناختی و توزیع نحوی نیست و بیشتر به چگونگی کارایی آن خصوصیت ها سطحی بعنوان سازمان دهنده های مفهومی می پردازد. یک چنین رویکردی که ساختاردهی مفهومی را توضیح می دهد توسط فوکونیر (۱۹۸۵) ارائه شده است.

۴. نظریه فضای ذهنی فوکونیر

این رویکرد که از آن بعنوان نظریه فضای ذهنی یاد می شود، نشان می دهد چگونه عناصر واگانی بعنوان فضا ساز محتوی مفهومی عمل می کنند (۱۸). بر اساس آنچه هگر مطرح می کند، نشانه های آشکار زبانشناختی، سازمان شرکت کنندگان گفتمان، چارچوب ها و فرضی ها را تبدیل به درک دقیق موقعیت بازنمایی گفتمان می کند. فضاهای ذهنی همانطور که فکر می شود ساخته و اصلاح می شوند و گفتمان نمایان می شود و توسط انواع مختلفی از نقشه ها، به ویژه نقشه های هویتی و قیاس، به یکدیگر متصل می شوند. فضاها از منابع بسیاری ساخته شده اند. یکی از این مجموعه های دامنه مفهومی است که ما از قبل می شناسیم (مثلاً خوردن و آشامیدن، خرید و فروش، مکالمه اجتماعی در اماکن عمومی). یک فضای ذهنی واحد می تواند از دانش بسیاری از حوزه های جداگانه ساخته شود (۵). فوکونیر استدلال می کند که فضاهای ذهنی به طور پویا در حافظه کاری ایجاد می شوند، اما فضای ذهنی می تواند در حافظه بلند مدت وارد شود.

۵. فضا در زبانشناسی شناختی

ایمره (۲۰۱۲) می گوید که فضا یک مفهوم کلیدی در زبانشناختی شناختی است. مفهوم فضا در خصوصیت های جسمی تعیین شده ارگانیک موجود در انسان تعیین شده و بخشی از دستگاه شناختی ذاتی ما را تشکیل می دهد (۹). در معنای شناسی شناختی، ساختار مرجع توسط فضاهای ذهنی نشان داده می شود، در حالی که ساختار مفهومی توسط مدل های شناختی ایده آل و چارچوب ها نشان داده

دعاکننده نیز مطمئن است که خداوند اجابت کننده دعاهاست و توان هر کاری را دارد.

۶-۳-۲. تفسیر شناختی دعا

در این دعا ذهن انسان از موقعیت دعا برای امرزش به موقعیت امرزش توسط خداوند حرکت می کند و فضایی را ایجاد می کند. همچنین، موقعیت یا فضای ذهنی ایجاد پیوند خیر میان بندگان وجود دارد.

۶-۳-۳. فضاهای ذهنی دعا

در این دعا، امرزش بنده ای به دعا بنده دیگر و ایجاد پیوند خیر میان بندگان فضاهای ذهنی مورد ادعا هستند.

۶-۳-۴. فضا سازها

در این فضاها حرف ندای خدایا، حرف ربط "و" و "چه و چه، ضمیر ما، آن ها، بدرستی، بر، هر، چیز و که فضاها هستند.

۶-۴-۴. نمونه ۴:

وَقُمْتُ لِلصَّلَاةِ بَيْنَ يَدَيْكَ وَتَاجِبُكَ أَتَيْتَ عَلَيَّ نِعَاسًا إِذَا أَنَا صَلَّيْتُ
وَسَلَّيْتُ مَنَاجَاتَكَ إِذَا أَنَا نَاجَيْتُ مَالِي كُلَّمَا قُلْتُ قَدْ صَلَّحْتُ سِرِّي
وَقَرَّبَ مِنِّي مَجَالِسِ التَّوَابِينَ مَجْلِسِي عَرَضَتْ لِي نَيْلِيهِ أَرَأَيْتَ قَدِمِي
وَحَالَتَ بَيْنِي وَبَيْنَ خِدْمَتِكَ سَيِّدِي لَعَلَّكَ عَنِ اللَّهِمْ إِنِّي كُلَّمَا قُلْتُ قَدْ
تَهَيَّأْتُ وَتَعَبَّأْتُ

خداوند! هروقت به عزم جزم با خود گفتم که دیگر خود را آماده و مهیا برای نماز در پیشگاهت کردم و با تو در راز و نیاز و مناجات خواهم بود، خواب را بر من مسلط کردی و حال مناجات و نماز را از من گرفتی. در آن هنگامی که داخل نماز شدم و حال مناجات را از من گرفتی در آن وقتی که به راز و نیاز پرداختم، مرا چه شده است که هرگاه با خود گفتم باطن و درونم نیکو شده و نزدیک شده از مجالس توبه کنندگان مجلس من، گرفتاری و پیش آمدی برایم رخ داده که پام لغزش پیدا کرده و میان من و خدمتگزاریات حائل گشته.

۶-۴-۱. تفسیر دعا

ابوحمره ثمالی در این دعا، ابوحمره ثمالی به حالات مختلفی اشاره می کند که انسان بدرگاه خداوند گدای می کند. در این دعا انسان در درگاه خداوند به این حقیقت اعتراف می کند که در هر موقعیتی که قرار گرفتم که به تو نزدیک شوم به گونه ای مرا تحت فشار قرار داده ای تا حال و توان آن موقعیت را از من بگیری. در واقع ابوحمره با تاثیر پذیری از قرآن کریم چنین می گوید که در هر موقعیت انسانی که در مسیر قرار دارد و قصد خالص شدن دارد مورد آزمایش های سخت قرار می گیرد. خداوند بنده های مخلص خود را چنین امتحان می کند تا ببیند آیا آن ها در نهایت می توانند سرفراز شوند یا خیر.

۶-۴-۲. تفسیر شناختی دعا

در دعای نمونه، دو فضای ذهنی وجود دارد. یکی اینکه ذهن انسان به فضای بیاداشتن هستی توسط خداوند رجوع می کند و دیگری سیر ذهن در فضای قدمت احسان و بخشایش خداوند.

۶-۱-۳. فضا سازها

در این دو فضا، کلمات بپا دارنده، ای، ای، و است بعنوان فضا ساز عمل کردند. در واقع این عناصر زبانشناختی در کنار همدیگر قرار گرفتند تا فضای مورد نظر پدید آمد.

۶-۲-۲. نمونه ۲:

فَوَّ عَزَّتْكَ يَا سَيِّدِي لَوْ نَهَرْتَنِي مَا بَرَحْتُ مِنْ بَابِكَ وَلَا كَفَفْتُ عَنْ تَمَلُّقِكَ لِمَا أَتَيْتَنِي إِلَى مِثْلِ الْمَعْرِفَةِ بِجُودِكَ وَكَرَمِكَ . . .

به عزتت قسم که هر چند مرا از درگاهت برانی، سوی دیگر نخواهم رفت و از تملق و درخواست های عاجزانه ام از تو دست بردار نیستم بخاطر شناختی که از بخشش و بزرگواریت به من رسید.

تفسیر دعا: ابوحمره ثمالی در این دعا یادآور می شود که انسان گناهکار هرگز از درگاه خداوند ناامید نمی شود و همچنان به بخشش خداوند امیدوار است. او می داند که در درگاه ارحم اراحمین کسی ناامید نمی شود و جواب رد نمی گیرد. گواه این مدعی این است که بارها گناهان انسان را پوشانده و آن انسان را بخشیده است چنان که خداوند خودش در قرآن می فرماید.

۶-۲-۱. تفسیر شناختی دعا

در این دعا، گناهکاری، تملق، عاجزانی و پافشاری انسان گناهکار مورد تحلیل شناختی قرار می گیرند.

۶-۲-۲. فضاهای ذهنی دعا

در این دعا، راندن از درگاه خداوند، رفتن/نرفتن از درگاه خداوند و تملق کردن و التماس کردن فضاهای ذهنی هستند.

۶-۲-۳. فضا سازها

در این فضاها حرف اضافه به، که، هر چند، از، رفتن و رسیدن فضاها هستند.

۶-۳-۳. نمونه ۳:

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ، وَالْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ ، الْأَحْيَاءِ مِنْهُمْ وَالْأَمْوَاتِ ، تَابِعْ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ بِالْخَيْرَاتِ ، إِنَّكَ مُجِيبُ الدَّعَوَاتِ ، إِنَّكَ عَلَيَّ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ .

خدایا مردان و زنان مؤمن و مسلمان را چه زنده و چه مرده ببامرز، پیوند ده میان ما و آن ها به خیرات، به درستی که تو اجابت کننده دعاها، به درستی که تو بر هر چیز توانایی.

۶-۳-۱. تفسیر دعا

ابوحمره ثمالی دعایی را نقل می کند که هر بنده ای می تواند از خداوند امرزش بندگان مومن دیگر را طلب کند و همان بنده نیز از خداوند پیوند خیر میان بندگان را مسئلت می طلبد. بعلاوه،

ابوحمزه ثمالی در این دعا موقعیت رسیدن اجل را ترسیم می کند
ان هنگام که بنده ای از بندگان خدا این دنیا را ترک می کند. در
آن موقعیت، ان گونه که ابوحمزه ثمالی می گوید انسان گناهکار
مفردی ندارد بجز اینکه در انتظار رحمت و امرزش خداوند باشد.

۶-۶-۲. تفسیر شناختی دعا

در این دعا، فضایی رسش اجل مورد نظر است که ذهن به آن نقطه
سیر می کند و درون خود نقشه چگونگی اتفاق افتادن آن و پدیده
های درگیر در آن را ترسیم می کند.

۶-۴-۳. فضاهای ذهنی دعا

دو فضا در این دعا مورد نظر است. یکی زمان رسش و ورود اجل
است و دیگری موقعیت فرار از اعمال مجازات گناه و عدم وجود
پناهگاه مناسب است. در هر دو مورد، فضایی ایجاد شده است که
در سیستم این تحقیق می گنجد.

۶-۶-۴. فضا سازها

در دعا عواملی که باعث ایجاد فضای ذهنی و زبانشناختی شدند
عبارتند از چون (هنگامی که)، فعل فرا رسیدن، حرف اضافه از و
حرف اضافه بسوی.

۶-۷-۷. نمونه ۷:

من او مل ان عدمت فضلك يوم فاقتي
من در روز نیاز و احتیاجم در عالم برزخ و قیامت اگر فضل و کرم
تو را از دست بدهم به چه کسی امید داشته باشم؟
تفسیر دعا: ابوحمزه ثمالی در این دعا به گرفتاری انسان، نیاز و
احتیاجش در روز قیامت اشاره می کند؛ وضعیتی که در آن کسی با
کسی کاری ندارد و بغیر از درگاه خداوند انسان چاره دیگری ندارد.
در آن موقعیت یا فضا، که سراسر نیاز و تمنا است، اگر خداوند
کرم و لطف خود را از بندگان گناهکار دریغ کند سرنوشت آن ها
بجز عذاب نخواهد بود.

۶-۷-۱. تفسیر شناختی دعا

در این دعا، فضایی که ذهن به سرعت به آن مبادرت می کند، فضای
آشفته قیامت است که در آن فضا هر اتفاقی قابل پیش بینی است.

۶-۷-۲. فضاهای ذهنی دعا:

روز نیاز و احتیاج، عالم برزخ، قیامت فضاهایی هستند که ذهن
شنونده و خواننده به آنجا سیر می کند. درست است که فعلاً انتزاعی
بنظر می رسد ولی در واقع مصادیقی خواهند داشت.

۶-۷-۳. فضا سازها

در دعا عواملی که باعث ایجاد فضای ذهنی و زبانشناختی شدند
عبارتند از من، در، عالم، اگر، تو، را، از، به، چه و بودن. در
حقیقت این عناصر در ایجاد فضای ترسیم شده قیامت نقش داشتند.

در این دعا، ذهن خواننده یا شنونده به نقطه های سیر می کند که
در آن ها انسان در هر لحظه خود را در موقعیت از مونی می بیند.
این نوع موقعیت ها که بیشتر در نماز و مجالس دعا ایجاد می شوند
بخوبی در قالب فضاهای ذهنی و شناختی قابل بررس هستند.

فضاهای ذهنی دعا: در این دعا چندین فضای ذهنی وجود دارد. فضای
اول عزم و جزم کردن انسان است. فضای دوم آمادگی جهت اقامه
نماز در پیشگاه خداوند است. فضای سوم وارد شدن به نماز و
مناجات است. فضای چهارم ورود به مجلس توبه کنندگان و فضای
پنجم موقعیت لغزش است.

۶-۴-۳. فضا سازها

در دعا عواملی که باعث ایجاد فضای ذهنی و زبانشناختی شدند
عبارتند از هروقت، به، با، خود، که، را، و، برای، خواهم بود، بر،
من، در، آن وقتی، از و میان،

۶-۵-۵. نمونه ۵:

أَوْ لَعَلَّكَ قَدَّرْتَنِي مِنْ مَجَالِسِ الْعُلَمَاءِ فَخَذَّلْتَنِي

یا اینکه مرا در مجلس عالمان نیافته ای که به خواری و خذلانم
افکنده ای

۶-۵-۱. تفسیر دعا

در این دعا، ابوحمزه ثمالی به خواری و خذلان بنده گان می پردازد
آن هنگام که آنها ممکن است خطایی را مرتکب شده باشند. در این
دعا، همان بنده از خداوند درخواست می کند که دلیل ان خواری و
عذاب من چه بوده است.

۶-۵-۲. تفسیر شناختی دعا:

دلیل گنجاندن این دعا در این تحقیق، قابلیت و پتانسیل شناختی این
دعا از نظر دارا بودن موقعیت ها و فضاهاییست که ذهن هر خواننده
یا شنونده ای آن ها را مجسم می کند.

۶-۵-۳. فضاهای ذهنی دعا

در این دعا، دو فضای ذهنی مورد نظر است: یکی پیدا نبودن بنده
خاصی در مجلس دعایی و یکی فروافکندن همان بنده در خواری و
خذلان است.

۶-۵-۴. فضا سازها

عواملی که باعث ایجاد این دو فضا شدند عبارتند از: یا، اینکه، در،
که، به و و.

۶-۶-۶. نمونه ۶:

و الی من الفرار من اذنب اذا انقضی الاجلی

چون اجلم فرا رسد، فرار از گناهان بسوی کیست؟

۶-۶-۱. تفسیر دعا

۸-۶. نمونه ۸:

در تفسیر این دعا، بهترین فضاسازها حرف اضافه را، ضمیر تو، حرف اضافه با و فعل کوبیدن هستند.

واجعل من أَرَادَنِي سَوْءَ مِنْ جَمِيعِ خَلْقِكَ تَحْتَ قَدَمِي

هر کس از تمام خلقت به من اراده سوء داشت، زیر قدم هایم قرارش ده!

۱۰-۶. نمونه ۱۰:

إِلٰهِي أَنْتَ الَّذِي تُفِيضُ سَيِّبَكَ عَلَيَّ مَنْ لَا يَسْأَلُكَ
ای خدای من تویی که احسانت را فرو می ریزی بر آن کس که از تو درخواست نمی کند

تفسیر دعا: از این دعای ابو حمزه چنین بر می آید که کسانی که سوء نیت در حق همدیگر دارند این امکان وجود دارد که با پای افکنده شده و خرد و ذلیل شوند. دقیقاً منظور او از قرارگیری زیر گام ها نیست بلکه خوار و ذلیل شدن است در وضعیتی که قابل مشاهده باشد.

۱-۱۰-۶. تفسیر

چنین باید گفت که خداوند چنان رحمان و رحیم است که بر سر همه می بارد حتی کسانی که اراده باران نکنند. پس، لطف خداوند بی انتها و همه گیر است.

۱-۸-۶. تفسیر شناختی

تفسیر شناختی: در زبانشناسی شناختی آنچه بعنوان مورد قابل بررسی و بطور تخصصی تر خوراک محسوب می شود وجود نقاطی است که ذهن درگیر آن ها می شود و عوامل زبانشناختی در ایجاد آن ها دخیل هستند. این نقاط در این زمینه فضا یا موقعیت هستند که قابلیت تحلیل شناختی دارند.

از منظر شناختی، در این دعا مناظری به نظر می رسد که قابلیت بررسی در سیستم شناختی را دارند. این فضا گرچه انتزاعی هستند ولی قابلیت این را دارند که جنبه واقعی بخود بگیرند.

۲-۸-۶. فضاهای ذهنی

دو فضای ذهنی در این دعا متصور است: یکی از آن ها داشتن اراده سوء است که ممکن است جنبه واقعی بخود بگیرد. فضای دومی که واضح است به زیر کشیدن و قرار گرفتن زیر قدم هاست.

۲-۱۰-۶. فضاهای

آنچه که قابلیت تفسیر شناختی دارد و بعنوان فضا در این دعا متصور هستند فرو ریختن نعمت و احسان خداوند و درخواست کردن/نکردن آن احسان از جانب احسان است که ممکن است در ذهن صورت بگیرد یا بطور فیزیکی بنده ای دست بدعا بردارد.

۳-۸-۶. فضاسازها:

حرف اضافه هر، حرف اضافه از، حرف اضافه به، ضمیر من، فعل ربطی داشتن و قید مکان زیر در ساخت فضاهای فوق کمک کردند.

۳-۱۰-۶. فضاسازها

در این دعا حرف ندای ای، ضمیر من، ضمیر موصولی که، حرف اضافه را، حرف اضافه بر، ضمیر تو و حرف اضافه از فضاسازها هستند.

۹-۶. نمونه ۹:

يُفْرَعُ بَابِ إِحْسَانِكَ بِدَعَائِهِ

بنده درب نیکی تو را با دعایش می کوبد

تفسیر دعا: ابو حمزه چنین بیان می کند که هنگامی که بنده ای با مشکلی برخورد می کند و در تنگنا قرار می گیرد تنها ابزاری که در اختیار دارد تا از درگاه خدا کمک بطلبد، دعا است. اینجا دعاست که واسطه رفع مشکل می شود.

۱۱-۶. نمونه ۱۱:

فَلِكِ الْحَمْدُ عَلَيَّ مَا نَقَيْتَ مِنَ الشَّرِّكَ قَلْبِي

پس تو را سپاس از آن رو که شرک را از دلم پاک کردی

۱-۹-۶. تفسیر شناختی

در این دعا، ابو حمزه به شکرگزاری خداوند می پردازد از آن جهت که در کل دل بندگان را از نفاق، شرک و خباثت پاک می گرداند. در اینجا منظور از پاک کردن هدایت انسان به صراط مستقیم است در شرایطی که دل انسان به راه های کج نمی رود.

از منظر شناختی آنچه قابل ارزیابی است این است که در این دعا موقعیت هایی متصور شده است که بعنوان فضا عمل می کنند و ذهن انسان به آنجا مهاجرت می کند. در این موقعیت ها هر شخصی تصور مختلفی از نحوه دعا کردن، جواب گیری و متوسل شدن دارد.

۲-۹-۶. فضاهای

هنگامیکه بنده ای از همه جا رها می شود و نگاهش به درگاه خداوند معطوف می شود درگاه خداوند مکانی برای اوست که بتواند خود را به آنجا برساند، پس درگاه خداوند یک فضا است و فضای دیگر دست بدعا شدن است که سراینده دعا آن را بطرز جالبی بعنوان کوبیدن در بیان کرده است.

۶-۱۱-۲. تفسیر شناختی:

این دعا حاوی فضاهای ذهنی است که ذهن به آن فضاها حرکت می کند. به دلیل موجودیت چنین محرک هایی، زبانشناسی شناختی در این وضعیت وارد و به به بررسی آن فضاها می پردازد.

۶-۱۱-۳. فضاهای

۳-۹-۶. فضاسازها:

در این دعا، فضاهای شناخته شده عبارتند از: پاک کردن دل از شرک و نفاق. فضای ذهنی پاک کردن دل از نفاق و شرک جنبه انتزاعی دارد و در نظر گرفتن آن بعنوان یک فضا می تواند جنبه واقعی نیز بخود بگیرد.

۶-۱۱-۴. فضاسازها

حرف اضافه پس، ضمیر تو، حرف اضافه را، حرف اضافه از، ضمیر موصولی که و حرف اضافه را و فعل پاک کردن.

۱۲-۶. نمونه ۱۲:

سَيِّدِي عَلَيَّكَ مَعُوذِي وَمُعْتَمِدِي وَرَجَائِي
أَيَّ آقَايِ مِنْ بَرْتُوَسْتِ تَكِيهٍ وَاعْتِمَادِ مِنْ

۱-۱۲-۶. تفسیر

در این دعا، به نقل از ابوحمزه ثمالی، بنده به هنگام فقر، تنگدستی و گرفتاری به درگاه خداوند رجوع و او را تکیه گاه امن خود قرار می دهد و به او اعتماد می کند.

۲-۱۲-۶. تفسیر شناختی

آنچه این آیه را وارد حیطه زبانشناسی شناختی می کند، وجود فضاهای ذهنی است که تن به بررسی شناختی می دهند. در این دعا عظمت خداوند بعنوان یک تکیه گاه محکم از طریق فضای ذکر شده قابل درک است.

۳-۱۲-۶. فضاهای

در این دعا، فضای تکیه کردن چه بصورت انتزاعی و چه بصورت واقعی مورد نظر است. در اصل، در این فضا، دسترسی انسان به خداوند بعنوان یک تکیه گاه فیزیکی غیر قابل تصور است. و انسان می تواند در موقع گرفتاری متوسل به خداوند شود و اینجاست که خداوند می تواند مشکل گشا باشد و یک تکیه گاه بی مزد و منت باشد.

۱۳-۶. نمونه ۱۳:

فَمَنْ يَكُونُ أَسْوَأَ حَالًا مِنِّي إِنَّ أَنَا نَقَلْتُ عَلَى مِثْلِ حَالِي إِلَى قَبْرِ لَمْ
أُمَّهَدُهُ لِرُقَدَّتِي
پس کیست بدحال تر از من؟ اگر با چنین حالی به گوری روم که آن را برای آرمیدنم آماده نکردم

۱-۱۳-۶. تفسیر دعا

در این دعا، در حالت کلی، ابوحمزه بیان می کند که بنده در تمام حالات گرفتار و در زیان است و این مصداق آیه "همانا انسان در زیان است" می باشد. در هر صورتی انسان ناگزیر از گناهان است و بدلیل زیان هایی که در دنیا بر او وارد بود، او از قبر و مرگ هراسان است. در همین وضعیت او می گوید که خداوند چگونه می توانم بدون نظر و دستگیری تو بسوی تو آیم در صورتیکه مهیا نیستم.

۲-۱۳-۶. تفسیر شناختی

وجود حالات و فضاهای ذهنی موجود در این دعا، آن را به خوراک شناختی تبدیل کرده است. اشاره به فضاهای اصلی بدحالی انسان که ناشی از گناه است، رفتن به گور به حالت نا مهیا و آرمیدن در قبر. اینها همه حالت هایی هستند که همه جنبه انتزاعی و هم جنبه واقعی به خود گرفته اند.

۳-۱۳-۶. فضاهای

در این دعا، گرچه در بخش قبلی ذکر شد، بدحالی شدید و رنج بردن از آن، حرکت بسوی قبر با حالت های گریه و زاری، آماده نبودن انسان که ناشی از گناهان و کردار ناشایست اوست. فضاسازها: حرف اضافه پس، صفت ساز تر، حرف اضافه از، ضمیر من، کلمه شرطی اگر، ادات تشبیه چنین، ضمیر اشاره ان و حرف اضافه برای عواملی بودند که به تشکیل فضاها کمک کردند.

۴-۱۳-۶. نمونه ۱۴:

و مَالِي لَا أَتَكِي وَلَا أَذْرِي إِلَى مَا يَكُونُ مَصِيرِي
چرا نگریم و حال آنکه ندانم به کدامین بازگشتگاه در حرکت خواهیم بود

۱-۱۴-۶. تفسیر

در این دعا، ابوحمزه ثمالی، به وصف شرایطی می پردازد که انسان گناهکار گرفتار آنهاست. در این دعا انسان به دلیل کردارهای خود از این دنیا دل نمی کند و نگران و گریان است. این شرایط به آن دلیل است که بار گناهش سنگین است و جرم او نیز مشخص نیست.

۲-۱۴-۶. تحلیل شناختی

دعای فوق در چارچوب رویکرد فضاهای ذهنی عبارت است از شروع یک سفر که ذهن نیز متصور آن است. در این سفر که یک فضاست زبان شناسی شناختی به تحلیل آن می پردازد.

۳-۱۴-۶. فضاهای

گریستن بواسطه گناه و جدایی از این عالم، سرگردانی از عدم اطلاع از جرم و نوع ندامتگاه و حرکت به سمت آن مکان که مشخص نیست. فضاسازها: کلمه پرسشی چرا، حرف ربط و، فعل نداشتن، حرف اضافه به، ضمیر تعیین کدام و حرف اضافه در عوامل اصلی ساخت فضاها بودند.

۱۵-۶. نمونه ۱۵:

وَقَدْ خَفَقْتُ عِنْدَ رَأْسِي أَجِنَّةُ الْمَوْتِ
و بتحقیق بال های مرگ بالای سرم به حرکت و صدا در خواهد آمد

۱-۱۵-۶. تفسیر

در این دعا، ابوحمزه ثمالی بال های مرگ را توصیف می کند که هر گاه ممکن است بالای سر هر بنده ای به صدا دربیایند و در این حالت انسان ناچار به پذیرش ریش مرگ است. ناچاری و بیان این حالت توسط انسان ناشی از عدم امدگی، شرمندگی در برابر خداوند و جرم های قابل اجرا برای اوست.

۲-۱۵-۶. تفسیر شناختی

آنچه به این دعا جنبه شناختی می بخشد، تصور فضاهای ذهنی انتزاعی قابل تبدیل به فضاهای واقعی است. پس وجود این فضاها باعث داخل شدن زبان شناسی شناختی می شود.

۳-۱۵-۶. فضاها

ریش مرگ و حرکت بال های آن در بالای سر انسان و حرکت کردن و تولید صدا از بال ها فضاهای مشخص شده هستند.

۴-۱۵-۶. فضاسازها:

حرف ربط و، قید مکان بالا، حرف اضافه به و فعل در آمدن فضاسازهای این دعا هستند.

بحث و نتیجه گیری

این بخش از تحقیق به روش تحقیق اختصاص دارد. دعای ابوحمزه ثمالی بعنوان منبع داده ها انتخاب شده است. این دعا متناسب به حضرت امام سجاد (ع) است و گفته می شود توسط آن امام در سحرگاهان خوانده می شد. دعا توسط ابوحمزه ثمالی نقل شده است و در کتاب مصباح المجتهد شیخ طوسی معرفی شد. این دعا مشتمل بر اصرار، صلوات، طلب رزق و روزی، اقرار به گناهان، معرفت الهی و غیره می باشد. شرح های مختلفی توسط ایت الله جوادی آملی، شیخ محمدابراهیم سبزواری، شرح مولی محمدتقی بن حسین علی هروی اصفهانی و محمد علی خزائلی نوشته شده است. داده ها با روش کتابخانه ای جمع آوری شدند و روش موثر در جمع آوری آن ها، روش تحلیل محتوی بود. با استفاده از تحلیل محتوی، محقق، تعیین حضور فضاهای ذهنی موجود - بعنوان داده های کیفی - در دعا را تعیین و آن ها را استخراج کرد. برای تحلیل داده ها، روش توصیفی اتخاذ شد؛ در این نوع تحقیق محقق بدنبال بررسی وضعیت فضاهای ذهنی بوده است. سپس او بدین روش به توصیف منظم وضعیت آن ها پرداخت و ویژگی های آن ها را بررسی کرد. در نرم افزار همراه نور محقق به دانلود و مطالعه تفسیر فارسی و عربی آن پرداخته است. پس از آشنایی و تسلط بر ساختار و موضوع های آن بطور تصادفی از میان چهل و شش فصل، ده دعای پر فضا انتخاب شدند. آیات منتخب برای تطبیق کنترل شدند. سپس در کنار هم قرار گرفتند و هر کدام از آن ها در ابتدا بترتیب تفسیر دعایی و تفسیر شناختی شدند. پس فضاهای ذهنی آن تعیین و در آخر عوامل فضا ساز تفکیک و ذکر شدند. تعیین فضاها و فضاسازها براساس چارچوب فضاهای ذهنی فوکونیر صورت گرفت. در این تحقیق سعی بر آن بود که دعای ابوحمزه ثمالی طبق نظریه فوکونیر بررسی شود تا اطمینان حاصل شود که گفتمان های مذهبی نیز از فضا سازی ها

تشکیل شدند و اینکه نظریه فضاسازی شناختی نیز بر این نوع گفتمان ها قابلیت اعمال دارد. از بخش های مختلف این دعا که توسط محمد خزائلی تفسیر شده است، تعدادی دعا انتخاب و در سایه سیستم شناختی فوکونیر بررسی شدند. فضاهای این دعاها مشخص شدند و نوع عناصر فضاساز نیز استخراج شدند. در نهایت، بررسی دقیق این دعا ها نشان داد که گفتمان های مذهبی نیز همانند دیگر گونه های زبانی از بهم پیوستن فضاهای ذهنی تشکیل می شوند. بعلاوه، بررسی نمونه ها نشان داد که نظریه زبانشناختی فضاهای ذهنی در آنالیز شناختی دعای ابوحمزه بعنوان یک گفتمان مذهبی کارآمد است. بعلاوه، بررسی نمونه ها نشان داد که استفاده از بررسی فضاهای ذهنی از طریق سیستم شناختی فوکونیر به شناخت معانی و مفاهیم این نوع ادعیه ها کمک می کند. بیشتر اینکه، با بررسی هر نمونه از نمونه های فوق بعنوان یک فضای دعایی، باعث هدایت ذهن به فضای مرتبط دیگری شده است و این نشان دهنده این مهم است که تمام فضاهای ذهنی دعای مورد نظر، گرچه هر کدام موضوع خاصی را بیان کرده است، نهایتاً در یک فضای ذهنی واحد ختم می شوند و آن فضای ماوراطبیعی، درک حضور خداوند، توسل به او و بازگشت بسوی او از طریق مرگ است. نتایج تحقیق حاضر مطابق با نتایج تحقیق نقی زاده و اورکی (۱۸) هستند. آن ها در بررسی فضاهای ذهنی قرآن کریم بعنوان یک گفتمان مذهبی از منظر سیستم شناختی فوکونیر نشان دادند که قرآن چند لایه است، کل قرآن از فضاهای ذهنی تشکیل شده است، هر فضای ذهنی پلی به فضای بعدی است و اینکه فضاهای قرآن بهم مرتبط و هدفمند هستند. آن ها در سایه سیستم فوکونیر به این نتیجه رسیدند و نشان دادند که سیستم تحلیل شناختی فضاهای ذهنی از منظر زبانشناختی فوکونیر قابل بررسی و کالبد شکافی شناختی می باشد. در تحقیق کنونی، نیز نتایج مشابهی بدست آمد و نشان داده شد که گفتمان های مذهبی از منظر تحلیل فضاشناختی زبانی قابل بررسی هستند تا بتوان به اعماق آن ها پی برد.

نتایج تحقیق کنونی قابل مقایسه با تحقیق شیرافکن و قائمی نیا (۱۲) نیز هستند. آن ها در تحقیق خود به مقایسه کلام شیطان و کلام خدا از منظر سیستم فضاهای ذهنی پرداختند. آن ها پس از تحلیل آیات منتخب به این نتیجه رسیدند که کلام های هر دو گروه دارای فضاهای ضدهمدیگر هستند که پیروی از هر کدام توسط انسان عواقب خود را دارد. در بررسی این فضاها مشخص شد که شیطان بدنبال تسلط، کینه توزی، غرض ورزی، حسادت و شرارت بوده است و فضاهای کلامی خداوند نشان دهنده مهلت، صبر، بخشیدن و نهایتاً غضب کردن شیطان بوده است. نقطه مشترک تحقیق شیرافکن و قائمی نیا با تحقیق کنونی این است که این دو به بررسی گفتمان های مذهبی از زاویه زبانشناسی شناختی پرداختند و به این نتیجه رسیدند که متون مذهبی متون پویا، فضامند و لبریز از پیام های ناشی از آن فضاها هستند که نهایتاً به یک فضای سطح بالا ختم می شوند.

نتایج این تحقیق همسو با قائمی، مسبوق و ذوالفقاری (۶) هستند. آن ها به روش تحلیلی - توصیفی آیات سوره بقره را از منظر آمیختگی مفهومی بررسی کردند و نهایتاً به این نتیجه رسیدند که آمیختگی در تحلیل آیات سوره بقره مفید واقع شده و در این آیات در کنار

6. A H, K R; K M. "Investigation of the mental spaces of Iranian newspaper news". Zaban Alam. The third year, number 4, 2014; 155-178.
7. C W, C A. Cognitive Linguistics, Cambridge: Cambridge University Press; 20004: p.240
8. F G. Mental Spaces, Cambridge: Cambridge, Massachusetts; 1985: p.25
9. F G. Mental spaces: aspects of natural language particle meaning construction, Cambridge: Cambridge University Press.
10. F G. Mapping in Language and Thought, Cambridge: Cambridge University Press. 1997: p.210
11. F G, T M. Blending as a Core Process of Grammar, Stanford: CSLI Press; 2002.
12. Q M, Z A. "Re-examination of Surah Al-Baqarah based on the theory of conceptual fusion", comparative linguistics researches, volume 9, number 17, 2018; 59-84.
13. L R. "Cognitive Grammar", Cognitive Linguistics, Volume 20, Number 1, 2009; 176-167.
14. N J. "Computational Metaphor and Environment", Artificial Intelligence and Society, Volume 6, Number 1, 2001; 50-61.
15. N M, O H. "Cognitive analysis of the conceptual structure of the Qur'an based on Foucault's theory of mental space", Mind, Volume 17, Number 65, 2015; 142-121.
16. A H, K A, R, K A. "An Analysis of Mental Spaces in News Stories of Iranian Newspapers". Science Language. Third year, No, 4, 2018; 155-178.
17. C W, C. Cognitive linguistics, United Kingdom: Cambridge University Press; 2004.
18. D J. "Mental spaces from a functional perspective", Cognitive Science, eleventh year, No, 1, 1987; 1-21.
19. E V. Cognitive linguistics, Scotland: Edinburgh University Press; 2006.

پرداختن به مسائل انتزاعی، توصیف قشرهای مختلف جامعه و احکامی مانند قصاص کاربرد نیز مورد توجه قرار گرفتند و به بهترین شکل ممکن از طریق زبانشناسی شناختی ابعاد پنهان مفاهیم آیات سوره بقره تا حدی برملا شدند. آنچه که تحقیق کنونی را با قائمی و همکاران همسو می کند بررسی شناختی سوره بقره بعنوان یک متن مذهبی بود که لایه های زیرین آن موشکافی شدند و کارآمدی نظریات تحلیلی زبانشناختی نیز بر بررسی و تحلیل روابط بین عناصر آن ها مشخص شد.

نتایج تحقیق حاضر با عامری و همکاران (۱۵) همسان هستند. آن ها با بررسی متون خبری روزنامه های ایران در چهارچوب نظریه فضاهای ذهنی فوکونیر فضاهای ذهنی چند متن خبری انتخاب شده از دو روزنامه فارسی را از دیدگاههای مختلف را بررسی کردند و به این نتیجه رسیدند که، تحریرگران اخبار، به ایجاد فضاهای ذهنی متفاوت می پردازند و از همین طریق سعی می کنند که بصورت ایدئولوژیک، افکار و عقاید خود به خورد مخاطبین بدهند و نتیجه گیری از اخبار را به جهت مورد نظر هدایت کنند که هدلاین خبر بر آن استوار است. آنچه این تحقیق را با تحقیق کنونی تا حدی مشابه جلوه می دهد این است که هم خداوند در قرآن کریم و هم نویسندگان دعاها و اخبار با ایجاد فضاهای ذهنی مختلف سعی بر انتقال پیام خود به شنوندگان و خوانندگان دارند.

با توجه به نتایج همه تحقیقات ذکر شده بالاخص تحقیق فعلی، نتیجه آن است که سیستم های تحلیلی موجود در زبانشناسی شناختی قادر به بررسی متون مختلف هستند و می توانند رابطه بین تمام فضاهای آن ها را کشف و مقصود نویسنده را برای خواننده بیان کنند. بعلاوه، در سطح کلان تر، وجود هر فضای واحد تونلی به فضای بعدی خواهد بود که ذهن به آن مبادرت می کند. در واقع از آنجا که هدف هر نویسنده یا گوینده تحت تاثیر قراردادن مخاطب از طریق ارسال پیام خود به او است، سعی می کند آگاهانه یا ناآگاهانه دست به فضاسازی بزند؛ فضاهایی که حاصل کنارهم گذاری واژگان از طریق ساختارها و فضاها هستند.

References

1. Holy Quran.
2. I V. Cognitive Linguistics, Edinburgh: Edinburgh University Press; 2006: p.145.
3. P L. Cognitive semantics: an overview. Semantics: An International Guide to Natural Language Meaning. Berlin; 2011: p.25
4. T A, L M. "The Mental Spaces Model and the Analysis of Non-Conventional Verbal Values of the Past", Selected Papers from the 4th UK Cognitive Linguistics Conference; 2015: p.25
5. K A. The text of the description and interpretation of Abu Hamzah Samali's prayer, Qom: Ebtakar Danesh; 2015: p.55

20. F G, T M. Blending as a Central Process of Grammar, Stanford: CSLI Publications;2002:p.256
21. F G. AH. Mental Spaces, United Kingdom : Cambridge MA;1985:p.21
22. F G. Mental spaces: Aspects of meaning construction in natural language, United Kingdom: Cambridge University Press;1994.
23. F G. Mapping in Thought and Language, Cambridge: Cambridge University Press.1977.